

Blauwborst

(*Luscinia svecica*)

Grensoverschrijdend soortactieplan – project TEC!

Publication
disponible en
FRANÇAIS
sur simple demande
auprès de l'organisme
diffuseur

Interreg
France-Wallonie-Vlaanderen UNION EUROPÉENNE
EUROPESE UNIE

TEC!

Avec le soutien du Fonds européen de développement régional
Met steun van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling

Redactie van het soortactieplan:

Cédric Beaudoin en Chrystelle Juignet, Groupe ornithologique et naturaliste du Nord – Pas-de-Calais.
Herlezing Rudy Pischitta
November 2019.

In samenwerking met de partners van het Interreg-project V TEC! (Tous Eco-Citoyens !):

Voorpagina: Blauwborst (foto: Philippe Andry).

Inhoud

SAMENVATTING > 3

1. PRESENTATIE VAN HET PROJECT EN DE PARTNERS VAN V TEC! > 3

2. INLEIDING: BELANG VAN DE SOORT > 4

3. ACHTERGRONDINFORMATIE > 4

3.1 Ecologie van de soort > 4

3.1.1 Hoe kunt u de blauwborst herkennen? > 4

3.1.2 Biotoop > 5

3.1.3 Levenswijze > 6

3.1.4 Bedreigingen > 7

3.2 Verspreiding > 7

3.3 Beschermingsstatuut > 9

3.4 Gewenste maatregelen voor de blauwborst > 9

3.4.1 Pluspunten > 9

3.4.2 Voorgestelde acties > 10

3.5 Een paraplu-soort > 10

4. DOELSTELLINGEN VAN HET GRENSOVERSCHRIJDEND ACTIEPLAN VOOR DE BLAUWBORST > 11

4.1 Inleiding > 11

4.2 Hoofddoelstelling > 11

4.3 Acties > 11

Actie 1: Bepalen (in de mate van het mogelijke) van een eenvoudig monitoringprotocol voor vogels van moerassen en rietkragen > 11

Actie 2: Verbeteren van de kennis over het gebruik van sloten door de blauwborst en andere vogels van moerassen en rietkragen > 12

Actie 3: Opstellen van een cartografie van de gunstige biotopen > 12

Actie 4: Advies geven over het beheer van struwelen aan de rand van sloten > 12

Actie 5: Aanpassen van de huidige technieken voor slootbeheer > 13

Actie 6: Opstellen van een brochure over sloten en hun biodiversiteit > 13

Actie 7: Realiseren van een waaier voor soortherkenning "Fauna in landbouwgebieden (waaronder sloten)" > 13

Actie 8: Organiseren van besprekingen en ontmoetingen met landbouwers die sloten beheren > 14

BIBLIOGRAFIE > 15

Samenvatting

De blauwborst heeft een voorkeur voor natte gebieden, en dan vooral voor verruigd rietland met wilgenopslag. Deze soort kan zich goed aanpassen en stelt relatief weinig eisen aan zijn leefmilieu, zolang het maar moerassig is. De soort heeft sinds de jaren 70 een flinke opmars gemaakt, met broedgebieden zoals bezinkvijvers en sloten, en zelfs bebouwde akkers sinds het begin van de XXIe eeuw.

Met zijn opvallend blauwe keel, de bijzonder specifieke details van zijn verenkleed en zijn pronkgedrag tijdens de broedperiode behoort het mannetje van de blauwborst tot één van onze best herkenbare vogelsoorten. Deze kenmerken maken hem ook populair bij het grote publiek, dat veel gevoeliger is voor “de schoonheid van de natuur” dan voor de wetenschappelijke argumenten in verband met de ecologie van de soort.

De partners van het project TEC! lieten zich dan ook veeleer leiden door bovenstaande redenen dan door de (objectief gunstige) staat van instandhouding bij hun keuze van de blauwborst als doelsoort voor een grensoverschrijdend soortactieplan (GAP). We willen de belanghebbenden van het betrokken gebied sensibiliseren om de sloten en hun omgeving in stand te houden en beter te beheren. Deze prachtige reservoirs van biodiversiteit hebben immers maar al te vaak te lijden onder beheersmethoden die niet zijn afgestemd op hun instandhouding. Daarom proberen we de interesse van de verschillende doelgroepen voor deze prachtige vogel te wekken.

Zo willen de partners van het project TEC! niet alleen de blauwborst helpen, maar ook ten gunste handelen van Cetti's zanger, de rietzanger, de kleine karekiet en nog heel wat andere vogels van moerassen en rietkragen, die misschien minder aantrekkelijk zijn dan de blauwborst maar net zo essentieel voor onze ecosystemen.

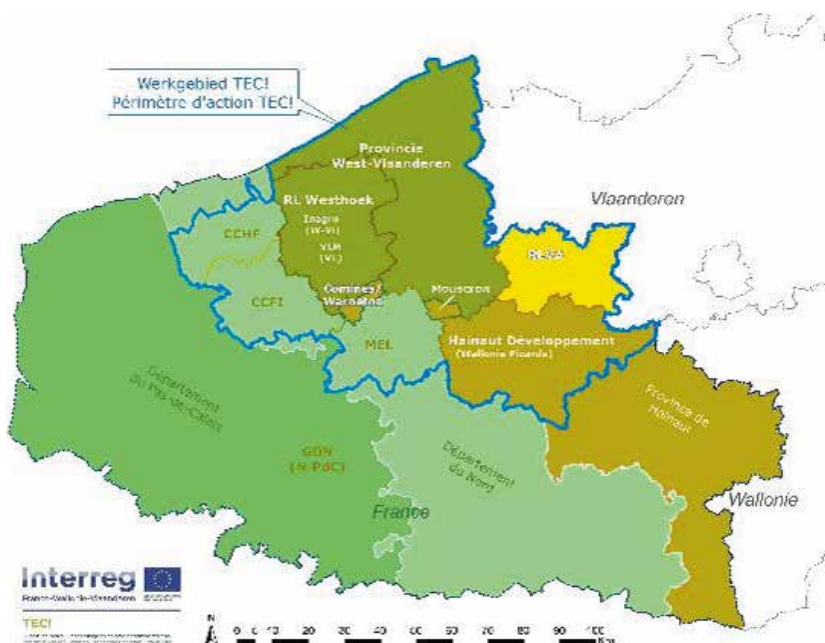
1. PRESENTATIE VAN HET PROJECT EN DE PARTNERS VAN INTERREG TEC!

Het doel van het project “Tous Eco-Citoyens !” of “Iedereen Eco-burger!” (TEC!) is om de burgers te betrekken bij de bescherming en ontwikkeling van de biodiversiteit in de Frans-Belgische grensregio. De biodiversiteit houdt zich niet aan grenzen. De 12 partners van het project TEC! hebben daarom besloten om samen te werken

in de gebieden van Vlaanderen, Frankrijk en Wallonië, door de inbreng van grondige kennis van de lokale biodiversiteit en samenwerking met de lokale actoren. Op die manier kunnen wij samen een gemeenschappelijke, grensoverschrijdende strategie ontwikkelen en een reeks concrete acties opzetten voor het behoud van

emblematische soorten en biotopen van het gebied

Het project TEC! werd gelanceerd in oktober 2016 in het kader van het Europese Interreg V-programma. Het project geniet van een ondersteuning door het Europese Fonds voor Regionale Ontwikkeling (FEDER).

Figuur 1: Het werkingsgebied van het project Tous Eco-Citoyens ! (TEC!) en van de projectpartners. Inagro heeft heel West-Vlaanderen als werkingsgebied, de Vlaamse Landmaatschappij (VLM) werkt in heel Vlaanderen. De GON werkt over het geheel van de regio Nord en Pas-de-Calais in Frankrijk. De uitvoering van het soortactieplan gebeurt minimaal binnen de blauwe omranding van het TEC!-werkingsgebied.

Dit grensoverschrijdende actieplan kwam tot stand in het kader van het Interreg V-project “Tous Eco-Citoyens!” of “Iedereen Ecoburger!” met de steun van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling. Voor de verspreidingskaarten werd gebruik gemaakt van de gegevens uit de databanken van waarnemingen.be/observations.be, SIRF en ClicNat

2. INLEIDING: *Belang van de soort*

De blauwborst is een zangvogel die in moerasgebieden en aan de rand van meren leeft (*palus*: “moeras” en *cole*: “wonen”). Net als de meeste soorten in deze biotopen heeft de populatie van de blauwborst in de loop van de tijd aanzienlijke schommelingen ondergaan door een nijpend tekort aan natte gebieden sinds het midden van de XXe eeuw. Sinds de jaren 1970 maakte deze soort echter een heuse opmars in West-Europa. Dit fenomeen ging gepaard met een opvallende geografische expansie, vooral in Nederland, België, Duitsland en Noord-Frankrijk (deze soort broedtimers nog maar sinds

1969 in het Noorden en in Pas-de-Calais). Nadat de blauwborst eerst natuurlijke en artificiële vochtige gebieden veroverde, vestigde hij zich in suboptimale biotopen zoals de rand van sloten en zelfs koolzaadvelden (sinds de jaren 90 in Wallonië; sinds de vroege jaren 2000 in het noorden van Frankrijk). De positieve dynamiek zet zich intussen nog altijd voort, maar is de afgelopen tien jaar wel sterk afgezwakt.

De blauwborst is op het eerste gezicht de ideale doelsoort voor een grensoverschrijdend actieplan, hij is goed bekend bij natuurkenners,

zeer gewaardeerd door fotografen, relatief gemakkelijk te spotten en te herkennen door het grote publiek. Hoewel de uitvoering van specifieke beheersmaatregelen niet wordt gerechtvaardigd door de gunstige toestand van de populatie, zullen alle ondernomen acties een potentieel gunstig effect hebben op heel wat andere soorten in moerassen levende zangvogels met een sterk uiteenlopende populatie. Daarom kan de blauwborst als een paraplu-soort worden beschouwd.

3. ACHTERGRONDINFORMATIE

3.1 Ecologie van de soort

3.1.1 Hoe kunt u een blauwborst herkennen? _____

De blauwborst is een kleine, slanke zangvogel, die behoort tot de familie de Muscicapidae, die bestaat uit roodborsten, nachtegalen, roodstaarten en tapuiten. De volksnaam van deze vogel verwijst naar een zeer duidelijk kenmerk van het verenkleed van het mannetje: een blauwe keel en borst met in het midden een witte vlek, ook wel “ster” genoemd”. Tijdens de paartijd heeft het mannetje een helderblauwe keel.

© Vincent Gavériaux

De blauwe vlek wordt van de lichtere onderdelen gescheiden door drie opeenvolgende banden - zwart, wit en roestoranje. De bovendelen zijn eerder dofbruin van kleur, zodat de vogel zichzelf in zijn omgeving kan camoufleren wanneer hij zich over de grond verplaatst.

Het volwassen vrouwtje is veel minder kleurrijk dan het mannetje ter hoogte van de keel en de borst,

het verenkleed van de keel heeft over het algemeen slechts één boog van zwarte vlekken op een grijsachtig witte achtergrond. Oudere vrouwtjes hebben soms ook blauw op de keel, maar vager en minder duidelijk omlind. Heel vaak is er in dit geval sprake van een min of meer uitgestrekte vlek, die wordt begrensd door een zwarte en een roestbruine band die vrij gelijkwaardig is aan die bij mannetjes.

Blauwborst, volwassen mannetje

De witte wenkbrauw, de blauwe slab, de witte ster en de 3 opeenvolgende zwarte, witte en rode banden zijn duidelijk zichtbaar.

Het verenkleed van beide geslachten heeft twee gemeenschappelijke kenmerken: een witte wenkbrauwstreep die zich ver achter de ogen uitstrekt en een zeer uitgesproken roodachtige zone aan de basis van de staart, die vooral tijdens het vliegen zichtbaar is.

Het verenkleed van de jongen is nogal moeilijk te herkennen voor ongeofende waarnemers. De kop en de rug zijn bruin van kleur met rode vlekken. De onderdelen zijn lichter en hebben bruine strepen.

Blauwborst, volwassen vrouwtje

We kunnen op dit exemplaar enkele blauwe vlekken waarnemen onder de snavel en op de borst.

Blauwborst, jong

Let op: de blauwborst kent meerdere ondersoorten die zich onderscheiden door het uiterlijk van de ster. De reikwijdte van de acties van de TEC! betreft vogels van de ondersoort *cyanecula*, die verspreid is over heel Midden- en Zuid-Europa. Deze ondersoort heeft een witte ster.

De Franse Atlantische kust (van Bretagne tot de Gironde) is de thuisbasis van een andere ondersoort met witte ster. De ondersoort *namnetum*, die in Nantes als blauwborst wordt gekwalificeerd, onderscheidt zich door zijn kleinere omvang en de bewoning van specifieke broedbiotopen (zoutpannen).

De zogenaamde ondersoort *Luscinia svecica svecica* onderscheidt zich door zijn rode ster (vandaar de naam "roodsterblauwborst"). Hij broedt in Noord-Europa en wordt alleen tijdens migratieperiodes waargenomen op het grondgebied van TEC! (exemplaren op een rustplaats).

3.1.2 Biotop

De blauwborst is in de eerste plaats een soort die in natte gebieden leeft. Hij gaat op zoek naar biotopen met afwisselend dichte kruidachtige vegetatie (voor rust en voortplanting) en kale grond (voor foerageren), met geïsoleerde struiken of wilgen die boven de kruidachtige laag uitsteken en als zangposten voor de mannetjes fungeren. Rietland, rivieroever, moerassen en vijveroevers rijk aan moerasplanten vallen dus bijzonder goed in de smaak, maar de vogel leeft ook in dicht begroeide sloten (Godin, 1996).

Net als sommige andere soorten (grasmus, rietgors, gele kwikstaart) begon de blauwborst aan het einde van de XIXe eeuw graan- en koolzaadvelden te koloniseren

Ideaal aangeplante sloot voor het huisvesten van een blauwborst.

(een fenomeen dat iets later in Frankrijk werd waargenomen). Deze alternatieve leefomgeving lijkt steeds meer bijval te vinden in sterk beschadigde valleien waar de natte weiden geleidelijk werden vervangen door bebouwde

akkers. De koolzaadvelden lijken vergelijkbare huisvestings- en beschermingsvoorwaarden te bieden dan rietvelden. Ze zijn immers beperkt bereikbaar voor roofdieren, terwijl de "overgangszones" (randen van velden, paden van

landbouwmachines, enz.) ideale foerageerbiotopen (= gebieden waar vogels voedsel zoeken) vormen, zodat vogels voldoende insecten kunnen vangen. Uit een Duitse studie is echter gebleken dat de capaciteit van de bodem om water vast te houden een doorslaggevende parameter is (Berndt & Hölzel, 2012), omdat deze de diversiteit van voedselbronnen direct beïnvloedt. De blauwborst broedt daarom niet zomaar op eender welke locatie in deze velden, maar voornamelijk op percelen in de buurt van sloten.

© Karl Gillebert

Blauwborst in een gerstveld.

3.1.3 Levenswijze

© Michel Vanwarreghem

Mannetje van de blauwborst met insectenlarven in zijn bek. Deze zijn bedoeld om een broedsel te voeren.

Voedingspatroon

De blauwborst is in wezen een insectenetende soort. Hij voedt zich met larven en imago's (= volwassen insecten) van vele insectensoorten, maar ook met andere geleedpotigen zoals spinnen (MNHN, 2010).

Voortplanting

De blauwborst is in wezen een trekvogel. In België en in Noord-Frankrijk, waar de soort alleen aanwezig is tijdens de broedperiode, komen de eerste vogels, meestal mannetjes, begin maart op hun zangposten aan (Rogeeon & Sandello, 2012). Ze komen gewoonlijk 10 tot 15 dagen voor de vrouwtjes aan, om een territorium te zoeken dat ze met man en macht zullen verdedigen als het voedsel schaars is. Het mannetje verdedigt het territorium door te zingen vanaf hoge plaatsen (struik, heester, top van een rietgewas...) en door te pronken met zijn keel en ster, waaruit we waarschijnlijk informatie kunnen afleiden over de leeftijd en gezondheidstoestand van de vogel. De zangfasen worden aangevuld met baltsrituelen waarbij het mannetje in de lucht vliegt en vervolgens als een vlinder op lage hoogte fladdert, met zijn staart uitgespreid (de roodoranje kleur van het eerste derde is dan bijzonder duidelijk zichtbaar) voordat hij zichzelf als een parachute in de vegetatie laat vallen (Gariboldi & Ambrogio, 2018).

De blauwborst is over het algemeen monogaam, soms polygaam. Het vrouwtje bouwt het nest; meestal op de grond of laag in de vegetatie (vaak aan de voet van een struik). Het nest bestaat uit 4 tot 7 eieren die volledig door het vrouwtje worden uitgebroed. Beide ouders voeden de jongen gedurende de 12 tot 15 dagen en deze blijven tijdens die periode in het nest (MNHN, 2010). De blauwborst kan maximaal twee broedsels per jaar leggen.

De trek start begin augustus en gaat intensief door tot begin september, om in de volgende weken tot begin oktober geleidelijk aan af te nemen. De laatste trekkende exemplaren kunnen we rond half oktober waarnemen (Caloin [coördin], 2014).

3.1.4 Bedreigingen

Het verdwijnen van de vochtige gebieden

Het verdwijnen van de natte gebieden vormt de grootste bedreiging voor de blauwborst. Over het algemeen zijn de vochtige gebieden in heel Europa aanzienlijk afgenomen en omgevormd tot landbouwgrond of andere artificiële landschappen (stedelijke gebieden, verschillende transportinfrastructuren, enz.).

Zo worden in Vlaanderen, langs de IJzer en de Leie, en in Frankrijk langs de Aa heel wat gebieden drooggelegd ten behoeve van de landbouw. In de XVIIe eeuw werden de eerste dijken en kanalen aangelegd, maar het landgebruik is vooral veranderd door de ontwikkeling van het dichte afwateringsnetwerk in de loop van de XXe eeuw (Steylaers, 2000). Deze gronden zijn grotendeels ontwaterd, waardoor de biotopen die deze soort nodig heeft zich slechts beperkt kunnen ontwikkelen (meer uitgestrekte, gefragmenteerde vochtige gebieden, van lagere ecologische kwaliteit).

De aantasting van de broedgebieden

Tegen droogleggen beschermde natte gebieden zijn vaak verspreid, gefragmenteerd, aangetast en/of

verstoord door menselijke activiteiten. Door de omschakeling naar recreatiegebieden (wandelgebieden, spuikommen, visvijvers enz.) worden hun biotopen verstoord en vereenvoudigd.

De sloten aan de rand van de velden, die interessante toevluchts-oorden vormen, worden regelmatig blootgesteld aan ongeschikte en zeer impactvolle beheersmaatregelen, zoals klepelmaaiers in het midden van het broedseizoen, baggerwerken met vernietiging van moerasplanten, wijzigingen in oeverprofielen, enz.

Gewasbeschermingsmiddelen

De impact van gewasbeschermingsmiddelen op populaties van de blauwborst die broeden in akkerranden of in koolzaadgewassen is niet precies gedefinieerd of gekwantificeerd. Studies hebben echter al gewezen op de schadelijke effecten van sommige van deze stoffen op een bepaald aantal vogelsoorten, met name op vogels die in agrarische omgevingen broeden (Hayo & Van der Werf, 1997; Wolanski, 2011).

Gewasbeschermingsmiddelen kunnen directe (vergiftiging, endocriene storingen, verminderd voortplantingsvermogen, enz.) of indirecte (algemene schaarste

aan voedselbronnen, wijziging van plantengemeenschappen en dus van de biotoop, enz.) gevolgen voor de vogels hebben.

Overwinteringsomstandigheden in Afrika

De blauwborst is een trekvogel die in grote getale overwintert in het Middellandse-Zeegebied en in de Sahel- en Soedangebieden op het Afrikaanse continent. Over het algemeen leggen vogels die in het noorden broeden de grootste afstand af, van ongeveer 4000 km, terwijl de populaties van West-Frankrijk slechts ongeveer 1000 km afleggen (Rogeeon & Sordello, 2012).

Trekvogels zijn uiteraard gevoelig voor de milieuveranderingen van hun broed- en hun overwinteringsgebieden. De bewoning door menselijke populaties van hun overwinteringsgebieden, de verandering van hun natuurlijke biotopen (waaronder natte gebieden) en de fragmentatie, vervuiling, woestijnvorming van het Sahelgebied, enz. vormen een arsenaal van bedreigingen voor de blauwborst en voor andere trans-Saharatrekkers, vooral in combinatie met de wereldwijde klimaatverandering.

3.2 Verspreiding

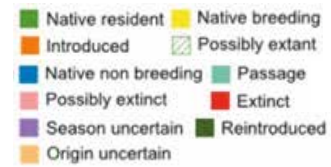
De blauwborst kent een wijde verspreiding als broedvogel in Europa, Azië en zelfs in het noordwesten van Noord-Amerika, helemaal tot aan de poolcirkel. Hij is echter afwezig op de Britse eilanden, IJsland en rond de Botnische Golf (Noorwegen en Finland). Deze trekvogel overwintert onder de 30^e graden noorderbreedte aan de zuidrand

van het Middellandse-Zeegebied, in het Sahel- en Soedangebied, in Saoedi-Arabië, op het Indiase subcontinent en zelfs in Thailand.

De ondersoort *cyanecula*, die broedt in een groot deel van West- (behalve de Franse Atlantische kust) en Zuid-Europa, overwintert in Afrika en rond de Middellandse

Zee (MNH, 2010). De schaarse ringgegevens van de vogels die in het Noorden en in Pas-de-Calais broeden doen vermoeden dat deze populatie voornamelijk op het Iberisch schiereiland overwintert (Caloin [coordin], 2014).

De blauwborst is op heterogene wijze verspreid over het gebied van het Interreg-project TEC!. Hij

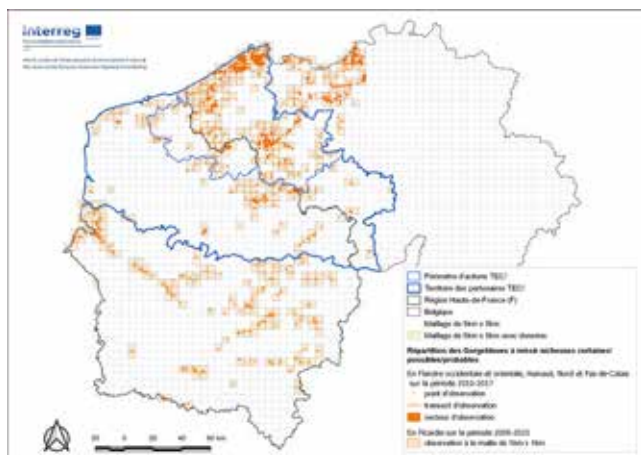
Figuur 2: Wereldwijde verspreiding van de blauwborst (bron: BirdLife International (2018). Species factsheet: Luscinia svecica. Gedownload van <http://www.birdlife.org> op 02/10/2018). In lichtgroen, verspreiding van inheemse broedende populaties; in blauwgrijze verspreiding van inheemse niet-broedende populaties.

is in vrij hoge dichtheden aanwezig in vochtige gebieden met groot oppervlak die goed zijn voorzien van rietvelden, langs alluviale valleien (Schelde, IJzer, Leie, Marke...) en in de polders van Vlaanderen. De soort koloniseert ook oude bezinkingsvijvers en andere artificiële, maar goed begroeide natte gebieden, zoals steenbakkerij Ploegsteert. Hij broedt ook in vochtige gebieden

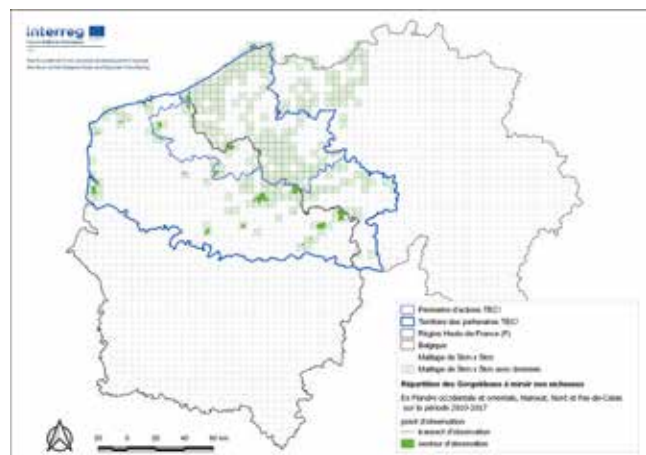
van soms bescheiden omvang en/of met minder of meer uitgesproken artificieel karakter: in de vallei van de Marke is hij aanwezig in de moerassen van Péronne en Fretin; langs de Leie broedt hij in Prés-du-Hem in Armentières, in de natte weiden van de Boucle d'Erquinghem-Lys en in een nieuw vochtig gebied dat in Nieppe werd aangelegd in het kader van de compenserende maatregelen.

Er is zeer weinig onderzoek gedaan voor het kwantificeren van de populaties in sloten en velden, maar de soort is met enige regelmaat gesignaleerd langs waterlopen en sloten in ten minste bepaalde delen van West-Vlaanderen.

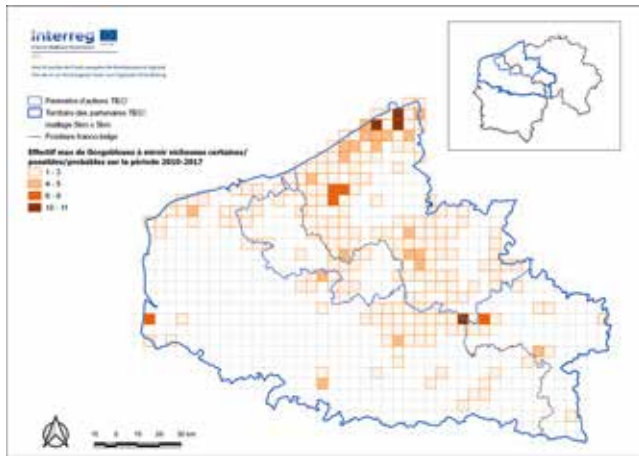
De blauwborst lijkt relatief zeldzaam in Wallonië, vooral in West-Henegouwen.

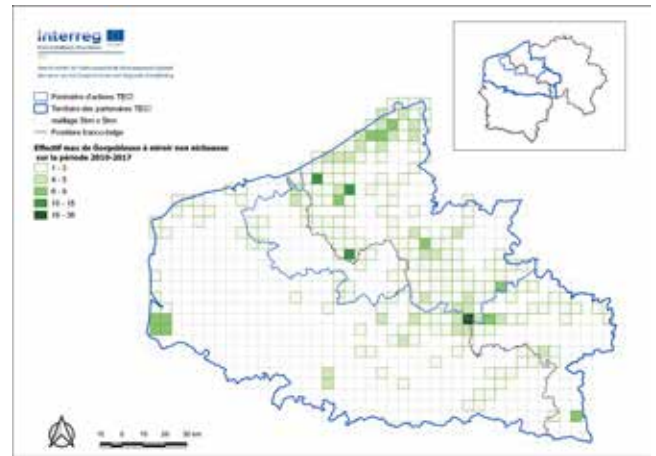
Figuur 3: Verspreiding van zeker/waarschijnlijk/mogelijk broedende exemplaren van de blauwborst, tussen maart en juli in de periode 2010-2017, in West-Vlaanderen (B), Oost-Vlaanderen (B), in Henegouwen (B) en in Hauts-de-France (F) (bronnen: waarnemingen.be-2018, observations.be-2018, SiRF-2018, PicNat-2017, ©IGN-2016).

Figuur 4: Verspreiding van de niet-broedende blauwborst, in de periode 2010-2017, in West-Vlaanderen (B), Oost-Vlaanderen (B), in Henegouwen (B) en in het Noorden en Pas-de-Calais (F) (bronnen: waarnemingen.be-2018, observations.be-2018, SiRF-2018, ©IGN-2016).

Figuur 5: Maximaal aantal zeker/waarschijnlijk/mogelijk broedende exemplaren van de blauwborst waargenomen tussen maart en juli, in de periode 2010-2017, per perceel van 5 km x 5 km op het grondgebied van TEC! (bronnen: waarnemingen.be-2018, observations.be-2018, SiRF-2018, ©IGN-2016).

Figuur 6: Maximaal aantal niet-broedende exemplaren van de blauwborst in de periode 2010-2017, per perceel van 5 km x 5 km op het grondgebied van TEC! (bronnen: waarnemingen.be-2018, observations.be-2018, SiRF-2018, ©IGN-2016).

3.3 Beschermingsstatuut

De blauwborst is vermeld in bijlage I bij de “Vogelrichtlijn”. Hij staat ook vermeld in bijlagen II van de Verdragen van Bern en Bonn en is een van de soorten die op Frans grondgebied worden beschermd door het decreet van 29 oktober 2009 en op Belgisch grondgebied door artikel 2 van de natuurbeschermingswet uit 1973.

Dit betekent dat volgende zaken verboden zijn:

- opzettelijke vernietiging of wegnemen van eieren en nesten;
- opzettelijke vernietiging of verminking, gevangenneming of wegnemen van vogels uit hun natuurlijke omgeving;
- opzettelijke verstoring van de vogels, met name tijdens het broedseizoen en de afhankelijkheidsperiode van de jongen;
- het vernielen, wijzigen of beschadigen van nesten en rustplaatsen

- van de dieren;
- vasthouden, transport, naturalisatie, verkoop...

De rode lijsten hebben tot doel de bedreigingen te evalueren waarmee de soorten (broedvogels, wintergasten, trekvogels) van een bepaalde taxonomische groep op een bepaalde schaal te maken hebben, en zo de staat van instandhouding te bepalen van deze soorten. Een soort wordt als bedreigd beschouwd wanneer zijn status in een van de volgende categorieën valt: “Ernstig bedreigd” (CR), “Bedreigd” (IN) of “Kwetsbaar” (VU). Deze documenten kunnen op verschillende geografische schalen worden opgemaakt (internationale, Europese, nationale en regionale).

In Nord – Pas-de-Calais, Wallonië en Vlaanderen wordt de blauwborst niet als bedreigd beschouwd. Hij is

(voor elk van deze drie gebieden) geclassificeerd in de categorie “Lichte bezorgdheid” (LC), wat betekent dat er een laag risico is dat de soort op het betrokken grondgebied zou verdwijnen (Rode lijsten van broedvogels: Beaudoin et Camberlein, 2017 ; Devos *et al.*, 2016 ; Paquet et Jacob, 2010).

De blauwborst is een bijzonder geval onder in het moeras levende zangvogels: van de zeven andere soorten geïdentificeerde moerasvogels met gelijkaardige biotopen als de blauwborst, waaronder sloten aan de rand van velden, worden sommige bedreigd met verdwijning in het Noorden en in Pas-de-Calais, Wallonië en/of Vlaanderen (zie tabel 1).

3.4 Gewenste maatregelen voor de blauwborst

3.4.1 Pluspunten

De blauwborst kan worden beschouwd als een paraplusoort. Dankzij zijn kleurrijke verenkleed en pronkgedrag is hij een graag geziene gast. Bovendien is deze vogel zeer populair bij natuurkenners en fotografen, waardoor

er veel gegevens beschikbaar zijn voor het bepalen van zijn verspreiding en biotopen. Acties ten gunste van de blauwborst zijn waarschijnlijk gunstig voor een groot aantal andere diersoorten, waaronder andere soorten

van het moeras en de rietkragen. Deze acties zullen ook gunstig zijn voor het behoud, de instandhouding en eventueel de heraanleg van vochtige gebieden.

3.4.2 Voorgestelde acties

De hieronder voorgestelde acties kunnen worden ingedeeld in 3 hoofdthema's:

- Verbeteren van de kennis over de verspreiding van de soort en in het bijzonder over de meest gunstige biotopen;
- In stand houden en herstellen van biotopen die gunstig zijn voor de soort en verbreden van zijn verspreiding;

- Sensibiliseren en informeren van belanghebbenden uit de agrarische sector en de gemeenschappen.

We richten ons in eerste instantie op de gebieden of de nabije omgeving van bekende sites waar de soort aanwezig is. Na het consolideren van deze gebieden kunnen we deze acties toepassen op bredere gebie-

den. In een later stadium kunnen we het opzetten van een netwerk van gunstige sites overwegen.

Deze acties kunnen worden gecombineerd met de acties die zijn voorgesteld in het actieplan voor de akkerlanden en beken. Deze twee actieplannen zijn in elk geval gedeeltelijk met elkaar verbonden.

3.5 Een paraplu soort

Het is duidelijk dat dit grensoverschrijdende soortactieplan en de acties in dit document niet alleen zijn bedoeld om de blauwborst te helpen; maar ook ten gunste zijn van een groot aantal soorten die in dezelfde biotopen voorkomen.

SOORT	RODE LIJST - STATUS	BIOTOOP
Vogels		
Cetti's zanger	W, F: Bijna bedreigd (NT)	Vochtige gebieden met rietgrassen, rijk aan struiken, rivieroeveren en rivieren, moerassen...
Kleine karekiet	NPDC: Niet bedreigd (LC)	Rietlanden van grote waterpartijen, randen van poelen, kanalen en sloten
Bosrietzanger	NPDC, W, F: Niet bedreigd (LC)	Randen van moerassen, drassige weiden en netwerken van sloten en kanalen met hoge oevervegetatie + braakliggende gronden en gebieden met struikopslag
Rietzanger	W: Kwetsbaar (VU) NPDC, F: Niet bedreigd (LC)	Gevarieerde vochtige gebieden met dichte vegetatie, Rietkragen, sloten en kanalen met grassen of rietgrassen, wilgenbosjes aan de oevers van waterlopen...
Rietgors	NPDC: Bedreigd (EN) W, F: Bijna bedreigd (NT)	Sloten en moerassen tijdens het broedseizoen; in de winter vaak in stoppellingen en omgeploegde stukken land
Sprinkhaanzanger	NPDC: Gevoelig (NT) W, F: Niet bedreigd (LC)	Hoge grassen aan de rand van moerassen, meertjes, kanalen maar ook in droge heiden, woestenijen...
Snor	NPDC, W, F: Ernstig bedreigd (CR)	Uitgestrekte, overstroomde rietlanden
Nachtegaal	F: Kwetsbaar (VU) NPDC, W: Bijna bedreigd (NT)	Heesters en struiken in verschillende omgevingen
Waterrietzanger	Niet vermeld op de rode lijsten van de broedvogels (NPDC, W, F) FR: Vermeld als "kwetsbaar" op de rode lijst van de trekvogels	(bij trek) Lage rietlanden, hoge natuurlijke weiden in de buurt van meren en waterlopen, kustmoerassen, estuaria
Zoogdieren		
Dwergmuis	F: Kwetsbaar (VU) W: Niet bedreigd (LC) NPDC: Niet onderhevig aan validatie	Graanvelden, hoog grassen, heggen, rietlanden
Amfibieën		
Alle soorten	Allemaal beschermd	Diverse vochtige gebieden, grasstroken, weiden, weilanden...
Insecten		
Alle soorten		Grasstroken, weiden, weilanden enz.

Tabel 1: Soorten die profiteren van de maatregelen ten gunste van de blauwborst. NPDC = Nord - Pas de-Calais, W = Wallonië, F = Vlaanderen.

4. DOELSTELLINGEN VAN HET GRENSOVERSCHRIJDEND ACTIEPLAN VOOR DE BLAUWBORST

4.1 Inleiding

Om het succes van de maatregelen te kunnen toetsen is het stellen van concrete doelen noodzakelijk. Een concreet doel is ook goed bruikbaar in de communicatie rond het project, zowel voor als na de uitvoering. Het opvolgen van die doelen gebeurt

door *monitoring* onder het motto "meten is weten". Door de periodieke meting van bepaalde parameters in verband met de doelstelling kan de voortgang van het project worden gecontroleerd ten aanzien van de gestelde doelstellingen. Bijsturing

kan gebeuren indien nodig. De doelstellingen worden geformuleerd als één algemeen hoofddoel, onderverdeeld in diverse actiedoelen die samen moeten leiden tot het behalen van dit hoofddoel.

4.2 Hoofddoelstelling

De hoofddoelstelling is om de populaties van de blauwborst en vooral zijn in grote mate gedegradeerde biotopen in stand te houden.

De partners van TEC! werken samen om deze doelstelling aan beide zijden van de grens te bereiken. Deze doelstelling kan worden bereikt door de volgende acties:

Verbetering van kennis:

- Over de verspreiding van de blauwborst en andere vogels van moerassen en rietkragen
- Over het gebruik van sloten door deze soorten

Instandhouding van zijn biotoop:

- Door het in stand houden en/of aanplanten van boswilgen aan de rand van sloten

- Door het aanpassen van de actuele technieken voor slootbeheer

Ontwikkeling van bewustzijns- en communicatiemiddelen:

- Door het opstellen van een informatiebrochure voor landbouwers en gemeenschappen
- Door het organiseren van dagen voor de uitwisseling en ontmoetingen voor de verschillende belanghebbenden

4.3 Acties

Actie 1: Bepalen (in de mate van het mogelijke) van een eenvoudig monitoringprotocol voor vogels van moerassen en rietkragen

KALENDER	2020-2022
Doelstelling	De doelstelling van deze actie is het opstellen van een monitoringprotocol voor de populaties van gewone (of vaak voorkomende) vogels die in vochtige gebieden broeden, waaronder sloten. Dit protocol is bedoeld voor het compenseren van de tekortkomingen van monitoring door bemonstering van het type STOC (Suivi temporel des oiseaux communs) of SOCWALL, dat een beperkte kans op het detecteren van moerasvogels biedt.
Methodes	In overleg met de betrokken partners wordt een eenvoudig protocol opgesteld. Hiervoor zijn uitwisselingen per e-mail en/of bijeenkomsten gepland in 2020. Dankzij dit protocol moet het vanaf het voorjaar van 2021 mogelijk zijn om testinventarissen op te stellen.
Betrokken partners	GON, Natagora, Natuurpunt
Opvolgingsindicatoren	Opstelling van een protocol Aantal natuurkenners dat het protocol in het veld toepast Aantal opgestelde inventarissen Aantal verzamelde protocolgegevens

Actie 2: Verbeteren van de kennis over het gebruik van sloten door de blauwborst en andere vogels van moerassen en rietkragen

KALENDER	2020-2022
Doelstelling	De doelstelling van deze actie is het ontwikkelen van een protocol voor de monitoring van de broedpopulatie in de sloten en het kwalificeren van hun voorkeurbiotop (vegetatiestructuur, waterdiepte, overstromingsduur, enz.) Deze studie kan leiden tot een beschrijving van de ecologische voorkeuren van elke soort en een aanbevelingstool voor een passend slootbeheer dat gunstig is voor vogels van moerassen en rietkragen.
Methodes	In overleg met de betrokken partners wordt een eenvoudig protocol opgesteld. Hiervoor zijn uitwisselingen per e-mail en/of bijeenkomsten gepland in 2020. Dankzij dit protocol moet het vanaf het voorjaar van 2021 mogelijk zijn om testinventarissen op te stellen.
Betrokken partners	GON, MEL, Komen, RLW, Inagro, Natagora, Natuurpunt
Opvolgingsindicatoren	Opstelling van een beschrijvende vragenlijst naar biotopen die zijn geïndexeerd op basis van het monitoringprotocol Aantal ingevulde en terugbezorgde vragenlijsten Document of publicatie waarin de biotopen worden beschreven

Actie 3: Opstellen van een cartografie van de gunstige biotopen

KALENDER	2020-2022
Doelstelling	Door het beschrijven van de voorkeursbiotopen van de blauwborst kunnen we de zoektocht naar de vogels verfijnen en deze biotopen in kaart brengen ten behoeve van behoud/instandhouding/beter beheer. Het is de bedoeling om de beheeracties op de meest gunstige sites te concentreren.
Methodes	Op basis van eerdere inventarissen een nauwkeurige cartografie opstellen van de biotopen die door de blauwborst worden bezocht. De eerste stap is het in kaart brengen van lijnvormige sloten, waterlopen en wateringen, enz. die waarschijnlijk als nestplaats worden gebruikt door de blauwborst en andere in het moeras levende zangvogels, om vervolgens in een tweede fase de meest gunstige delen en/of de delen te bepalen waarvoor gemakkelijker acties voor instandhouding kunnen worden uitgevoerd (principe van prioritering).
Betrokken partners	GON, PFO, MEL, CCFI, CCHF, Komen, Moeskroen, RLW
Opvolgingsindicatoren	Cartografie van lijnvormige sloten, waterlopen en wateringen (digitaal GIS-formaat)

Actie 4: Advies geven over het beheer van de struwelen aan de rand van sloten

KALENDER	2020-2022
Doelstelling	Het behouden van de aantrekkelijkheid van de randen van sloten zodat ze gunstig zijn of blijven voor de blauwborst en andere vogels van moerassen en rietkragen.
Methodes	Het adviseren van de beheerders van sloten, waterlopen en wateringen op het gebied van een gunstig beheer voor de biodiversiteit, met name door middel van praktische informatie over het beheer van struwelen (bijvoorbeeld wilgen).
Betrokken partners	HD, Komen, MEL, CCHF, CCFI
Opvolgingsindicatoren	Aantal vergaderingen/bijeenkomsten/uitwisselingen met eigenaren of beheerders

Actie 5: Aanpassen van de actuele technieken voor slootbeheer

KALENDER	2019-2020
Doelstelling	Sloten, waterlopen en wateringten lijken aantrekkelijke alternatieve biotopen te vormen. Het is dan ook een kwestie van het effectief adviseren van de beheerders (beheersmaatschappijen, eigenaren, gemeenschappen, enz.) om de meest geschikte beheersmethoden aan te passen in termen van interventieperioden, gebruikte apparatuur en methoden, enz.
Methodes	1/ Bepaling van de beheerders van sloten, waterlopen, wateringten, enz. 2/ Het sturen van een informatie- en bewustmakingsbrief naar de belangrijkste belanghebbenden (vakverenigingen, kamers, regionale of provinciale verenigingen, enz.) 3/ Het organiseren van GAP-presentatievergaderingen voor de beheerders, het delen van ervaringen en voorgestelde acties
Betrokken partners	GON, MEL, Komen, PFO, CCFI, CCHF, HD
Opvolgingsindicatoren	- Lijst met beheerders - Aantal georganiseerde bijeenkomsten - Aantal en diversiteit van de uitgevoerde acties

Actie 6: Opstellen van een brochure over sloten en hun biodiversiteit

KALENDER	2019-2020
Doelstelling	Het is de bedoeling om de doelgroep te sensibiliseren en te informeren over de blauwborst, zijn levenswijze en zijn leefomgeving, over de acties die iedereen kan ondernemen om deze specifieke soort het best te huisvesten, en over biodiversiteit in het algemeen. Het is dus de bedoeling om te communiceren met het publiek om het concept van gewone biodiversiteit toe te lichten, met als doel concrete actie te bevorderen.
Methodes	Het ontwerpen van een informatieflyer over sloten in agrarische omgevingen en methoden om ze op gunstige wijze in te richten voor de blauwborst en vogels van moerassen en rietkragen. Deze flyer zal zowel in het Frans als in het Nederlands worden opgesteld.
Doelgroep	Landbouwers, gemeenschappen
Betrokken partners	GON, HD, PFO
Opvolgingsindicatoren	Flyer Aantal verspreide flyers

Actie 7: Realiseren van een waaier voor soortherkenning "Fauna in landbouwgebieden (waaronder sloten)"

KALENDER	2019-2020
Doelstelling	Het bewustzijn vergroten, informatie verstrekken en een stimulans geven om te handelen als milieubewuste burger, door middel van een praktisch en gemakkelijk te verspreiden instrument waarmee de belangrijkste soorten die broeden in agrarische gebieden (velden, heggen, boomgaarden, sloten en grasstroken, gebouwen) kunnen worden herkend, waaronder de soorten die vallen onder een grensoverschrijdend soortactieplan.
Methodes	Ontwerpen van een geplastificeerde "waaier" met informatie over de soorten (waaronder de soorten die vallen onder een grensoverschrijdend soortactieplan) per type biotoop: velden, hagen, boomgaarden, sloten en grasstroken, gebouwen. Naast duidelijk illustratiemateriaal van elke soort wordt praktische informatie gegeven over hoe u eenvoudig in zijn voordeel kunt handelen.
Doelgroep	Landbouwers, beheerders, algemeen publiek
Betrokken partners	GON, HD, PFO
Opvolgingsindicatoren	Waaier Aantal verspreide waaiers

Actie 8: Organiseren van besprekingen en ontmoetingen met landbouwers die sloten beheren

KALENDER	2020-2022
Doelstelling	Het delen van ervaringen is belangrijk om bewustzijn te creëren en te communiceren. Hierdoor ontstaat een collectieve dynamiek onder de belanghebbenden uit de agrarische sector. Op deze manier worden ook hun verwezenlijkingen en de eventuele moeilijkheden belicht, en krijgen ze de kans om gevonden oplossingen te delen.
Methodes	Het organiseren van dagen voor de uitwisseling en het delen van ervaringen in verband met het in stand houden van sloten, op basis van de bestaande dagen voor de uitwisseling (bijv. excursies georganiseerd door de GEDA in Frankrijk, bewustmakingsdagen georganiseerd door INAGRO in Vlaanderen, acties van de PCDN in Wallonië, enz.)
Doelgroep	Landbouwers, gemeenschappen
Betrokken partners	GON, INAGRO, stad Komen en Moeskroen
Opvolgingsindicatoren	Aantal vergaderingen/dagen voor de uitwisseling dat geheel of gedeeltelijk aan het onderwerp is gewijd.

Tabel 1: Samenvatting van de acties

ACTIES	DOELGROEP				MOEILIKHEID		GEBIED		
	Algemeen publiek	Natuurkenner	Landbouwer	Gemeenschap	Gemakkelijk	Moeilijk	Lokaal	Uitgebreid	Regionaal
1		X				X			X
2		X				X			X
3		X		X		X	X	X	X
4		X			X				X
5		X		X		X	X	X	X
6	X		X	X	X		X	X	X
7	X		X		X		X	X	X
8			X			X	X		

Tabel 2: Meerjarenplanning voor acties

ACTIES	2018	2019	2020	2021	2022
1			X	X	X
2			X	X	X
3			X	X	X
4			X	X	X
5		X	X		
6		X	X	X	X
7		X	X		
8			X	X	X

Bibliografie

Berndt, A.M., & Hölzel, N., 2012. Energy crop as a new bird habitat : utilization of oilseed rape fields by the rare Bluethroat (*Luscinia svecica*). *Biodiversity and Conservation vol 21, issue 2* : 527-541.

Beaudoin, C. & Camberlein, P. [coords.], 2017. Liste rouge des Oiseaux nicheurs du Nord – Pas-de-Calais. Centrale oiseaux du Groupe ornithologique et naturaliste du Nord – Pas-de-Calais / Conservatoire faunistique régional. 16 p.

Caloin, F [coord.], Cap Ornis Bagueage, Station ornithologique du cap Gris-Nez, GON, PNR Caps et Marais d'Opale, 2014. La migration des oiseaux sur le littoral du Pas-de-Calais. Synthèse et analyse des données récentes. Biotope, Mèze, 204 p.

Devos K., Anselin A. & Vermeersch G., 2004. Een nieuwe Rode Lijst van de broedvogels in Vlaanderen. In: Vermeersch G., Anselin A., Devos K., Herremans M., Stevens J., Gabriëls J. & Van der kriecken B., 2004. Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 23, Brussel

Gariboldi, A. & Ambrogio, A., 2018. Le comportement des oiseaux d'Europe. Les Editions de la Salamandre, Ornans, 577 p.

Godin, J., 1996 in Tombal, J.-C., [coord.], 1996. Les Oiseaux de la région Nord – Pas-de-Calais – Effectifs et distributions des espèces nicheuses : période 1985-1995. *Le Héron 29* : 270-271.

Hayo, M., & Van der Werf, G., 1997. Evaluer l'impact des pesticides sur l'environnement. *Courrier de l'environnement de l'INRA n°31*. 18 p.

Maes D, Baert K, Boers K, Casaer J, Criel D, Crevecoeur L, Dekeukeleire D, Gouwy J, Gyselings R, Haelters J, Herman D, Herremans M, Huysentruyt F, Lefebvre J, Lefevre A, Onkelinx T, Stuyck J, Thomaes A, Van Den Berge K, Vandendriessche B, Verbeylen G & Vercayie D (2014). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel. De IUCN Rode Lijst van de zoogdieren in Vlaanderen. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO.R.2014.1828211). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

MNHN, 2010. Gorgebleue à miroir *Luscinia svecica*. Cahiers d'Habitat "Oiseaux"- MEEDAT-MNHN.

Paquet, J-Y., Jacob, J-P., Kinet, T. & Vansteenwegen C. (2010). Les tendances des populations d'oiseaux communs en Wallonie de 1990 à 2009. *Aves 47/1* : 1-19.

Rogeon, G., & Sordello, R., 2012. Synthèse bibliographique sur les traits de vie de la Gorgebleue à miroir (*Luscinia svecica*) relatifs à ses déplacements et à ses besoins de continuités écologiques. Service du patrimoine naturel du Muséum national d'Histoire naturelle. Paris, 10 p.

Steyalers, R., 2000. La nature et l'homme en Flandre maritime. *Platch! N°11*. 20 p.

Verroken, D., 2002. Nidification de la Gorgebleue (*Luscinia svecica cyanecula*) dans le nord du Hainaut occidental et évolution de son statut en Belgique. *Aves, 39 (1)* : 23-29.

Wolanski, P., 2011. Les effets négatifs des produits agrochimiques sur les oiseaux d'eau migrateurs en Afrique. *AEWA/MOP inf 5.5*. 89 p.

Lijst projectpartners TEC!

<i>Partners</i>	<i>Regio</i>	<i>Afkorting</i>	<i>Contact</i>	<i>Tel.</i>
Provincie West-Vlaanderen <i>(hoofdpartner)</i>	VL	PFO	Ronny Vanhooren ronny.vanhooren@west-vlaanderen.be	+32 51 51 93 46
			Olivier Dochy olivier.dochy@west-vlaanderen.be	+32 50 40 32 98
Groupe ornithologique et naturaliste du Nord-Pas-de-Calais	FR	GON	Rudy Pischiutta rudy.pischiutta@gon.fr	+33 320 53 26 50
			Cédric Beaudoin cedric.beaudoin@gon.fr	
			Chrystelle Juignet chrystelle.juignet@gon.fr	
Europese Metropool Lille	FR	MEL	Romain Morvan rmorvan@lillemetropole.fr	+33 359 00 24 76
Hainaut Développement Cellule Environnement	WAL	HD	Séverine Landa severine.landa@hainaut.be	+32 65 34 25 87
Inagro	VL	Inagro	Willem Van Colen willem.vancolen@inagro.be	+32 51 27 33 15
Communauté de Communes des Hauts de Flandre	FR	CCHF	Christophe Delbecque christophe.delbecque@ccchf.fr	+33.328 43 09 99
Regionaal Landschap Westhoek	VL	RLW	Korneel Clarysse korneel.clarysse@rlwesthoek.be	+32 57 23 08 55
			Dirk Cuvelier dirk.cuvelier@rlwesthoek.be	+32 57 23 08 52
			Miguel Depoortere miguel.depoortere@rlwesthoek.be	+32 51 54 59 62
Communauté de Communes de Flandre Intérieure	FR	CCFI	Mélissa Toussaint mtoussaint@cc-flandreinterieure.fr	+33.359 68 40 09
Stad Komen-Waasten	WAL	COM	Emmanuel Dubuc emmanuel.dubuc@villedecomineswarneton.be	+32 56 56 10 45
			Tiffany Douchies tiffany.douchies@villedecomineswarneton.be	+32 56 56 10 76
Vlaamse Landmaatschappij	FR	VLM	Catherine Vanden Bussche Catherine.vandenbussche@vlm.be	+ 32 50 45 81 35
Stad Moeskroen	WAL	MO	Christophe Deneve christophe.deneve@mouscron.be	+32 56 86 01 51
			Christophe Gruwier christophe.gruwier@mouscron.be	+32 56 86 01 55
			Luc Hoorelbeke luc.hoorelbeke@mouscron.be	+32 56 86 01 58
Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen <i>(geassocieerde partner)</i>	VL	RLVA	Anne Hollevoet anne.hollevoet@rlva.be	+32 55 20 72 65

Blauwborst

Grensoverschrijdend soortactieplan – project TEC!